

ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 32, Aralık 2018, s. 243-253

Dr. Öğr. Üyesi Seda DÜZYOL YILMAZ

İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Bölümü,
sedaduz79@hotmail.com

ALÂEDDİN YAVAŞCA'NIN MIZRAP DERGİSİNDE ELE ALDIĞI MAKALELER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özet

1982 ve 1987 yılları arasında 60 sayı olarak yayımlanmış olan Mızrap Dergisi kültür, turizm, müzik aktüalite konularını ele almıştır. Dergide çok sayıda makale, düz yazı, şiir bulunmaktadır. Bestekârların musikîye olan bakış açıları anlatılmış, sanat haberlerine sıklıkla yer verilmiştir.

Dergide, Alâeddin Yavaşca'nın "Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları" başlığı altında yedi adet yazısı bulunmaktadır. İlk yazısı derginin 5. sayısında, bu başlık altındaki son yazısı ise derginin 13. sayısında son bulmuştur. Dergide Yavaşca'nın bir çok başlık altında yazıları bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada sadece "Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları" başlığı altındaki yazılar incelenmiştir.

Türk Musikisinde form konusundaki yazılarında, din dışı ve dini musikiden bahsedilmiş, beste formu, kâr formu anlatılmış, Farabi'nin kitabında bulunan, 12 makamın müzikle tedavi yöntemlerinin psikolojiye etkileri maddeler halinde verilmiştir. 13. ve 17. yüzyıllar arası yaşamış olan bestakarların beste formları, bestekârların eserleri ve o döneme ait olan etkileri dizelere eklenmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alâeddin Yavaşca, Bestekâr, Beste formu, Mızrap, Türk musikîsi.

AN INVESTIGATION ON THE ARTICLES DISCUSSED BY ALÂEDDİN YAVAŞCA IN MIZRAP MAGAZINE

Abstract

Mızrap Magazine, which was published in 60 issues between 1982 and 1987, dealt with the issues of culture, tourism, music actuality. There are many

articles, articles, proses and poems in the magazine. Composers' perspectives on music were described and art news was frequently included.

In the magazine, Alâeddin Yavaşca has seven articles under the title of Turkish Music Composers and Composition Forms for Centuries. His first article was published in the 5th issue of the magazine while his last article under this title was published in the 13th issue of the magazine. In the magazine, Yavaşca has articles under many titles. However, in this study, only the articles written under the title of Turkish Music Composers and Composition Forms for Centuries were examined.

In his articles about form in Turkish Music, non-religious music and religious music were mentioned, composition form and kâr form were described, and the effects of music treatment methods of 12 maqam in Farabi's book on psychology were given in items. The composition forms of the composers who lived between the 13th and 17th centuries, their works and their effects on that period were added to the lines.

The qualitative research method was used in the study.

Keywords: Alaeddin Yavaşca, Mizrap, Composition Form, Turkish Music, Composer

GİRİŞ

“Her milletin kendine özgü değer sistemleri bütünü sayılan bir kimliği vardır. Bu kimliğin kuşaktan kuşağa geçişini sağlayan sistem ise gelenek yoluyla olur. Yani kısaca gelenekler kültür kimliğimizin taşıyıcı unsurlarındandır. Müzik, Türk toplumunda eğlenceden yas duygularını dile getirmeye kadar çok geniş bir alanda varlığını hissettiren sosyal bir gerçektir. Tarifi zor acılarından evlenme törenlerine kadar yaşamın her alanında duygular müzik aracılığıyla dile gelebilmektedir” (Yücel, 2018: 373). Bu bağlamda müzikle ilgili her türlü kaynak kadar müzik konulu dergilerin de önemi büyüktür.

İyi bir müzik tarihi için müzik dergilerinin tüm detaylarıyla incelenmesi gerekmektedir. Dergilerin tarih içindeki kıymetleri ancak böyle anlaşılacaktır. Mizrap dergisi Ekim 1982-Eylül 1987 tarihleri arasında, toplam altmış sayısı yayımlanmış, müzik, kültür, turizm, aktüalite, magazin konularını ele almış, dönemin sanatsal aktivitelerini izleyen bir dergidir. “Dergide 175 yazarın 2104 makalesi yayımlanmış olup büyük bir çoğunluğu müzikle ilgilidir” (Yılmaz, 2010: V).

Derginin yayımlanmış olan her sayısının kapağında sanatçıların, bestecilerin, notaların veya konserden çekilen görüntülerin fotoğrafları bulunmaktadır. Bu sebepten dolayıdır ki dergi milli kültüre büyük katkı sağlamıştır. Geleneksel kültür mozağımızın nesilden nesile aktarılması için bir takım unsurlar vardır ve bunları kaybetmeden gelecek kuşaklara taşımak çok önemlidir. Bizi biz yapan gelenek, görenek ve kültür öğelerimizin içinde hiç kuşkusuz ki Klasik Türk Musikisi gelmektedir. Bu kültür mozağının içerisindeki en önemli isimlerden birisi ise Alâeddin Yavaşca’dır. Büyük ve küçük şarkı formlarında, büyük ve küçük usüllerde eser veren önemli bir bestekâr olan Yavaşca’nın beste örneklerinin tamamı, didaktik değer taşımaktadır.

Mizrap dergisinde bir çok bestekârın yazılarının olduğu gibi, Alâeddin Yavaşca’nın da bir çok makalesi bulunmaktadır. Bunlar sırası ile “İcranın Dilleri”, “Türk Musikisinde Tavır”, “Türk Musikisinde Form Zenginliği”, “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekarları ve Beste Formları”, “Evlerdeki Musiki Toplantıları”, “Dede Efendi’nin Tavassutu” ve “Türk Musikisinde Form Zenginliği”. (Yılmaz, 2010: 177-178).

Bu araştırmada, Yavaşca'nın "Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekarları ve Beste Formları" isimli yazıları incelenmiş ve çalışmaya aktarılmıştır.

Mızrap Dergisi

Mızrap dergisi, aylık yayımlanan kültür, turizm, müzik ve aktüalite dergisidir. İlk sayısı 1982 yılında çıkmıştır. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Hulki Öğreten, genel yayın yönetmeni Şadi Kurtuluş'tur.

Derginin 1-5 sayıları Ünal Matbaasında, 6-51 sayıları Özal Matbaasında, 52-60 sayıları ise Yuluğ Tekin Dizgi Matbaasında basılmıştır. Her sayısı 34 sayfa olan Mızrap Dergisi saman kağıda basılmış, son yıllara doğru birinci hamur kağıtta basılmaya devam etmiştir. Derginin her sayısının kapağında ses sanatçılarından, bestecilerin, notaların veya konserden çekilmiş görüntülerin fotoğrafları bulunmaktadır.

Mızrap Dergisinin nüshaları tam olarak, Ankara Milli Kütüphanesi, İslam Araştırmaları Merkez Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Dergi maddi sebeplerden dolayı 22-23, 34-35, 43-44, 52-53, 55-56, 57-58, 59-60. sayıları birlikte basılmıştır.

Sayıların yayın tarihleri şöyle sıralanmıştır:

1. yıl: 1-12. sayılar, Eki 1982-Eylül 1983
2. yıl: 13-24. sayılar, Ekim 1983-Eylül 1984
3. yıl: 25-37. sayılar, Ekim 1984-Ekim 1985
4. yıl: 38-48. sayılar, Kasım 1985-Eylül 1986
5. yıl: 49, 59-60. sayılar, Ekim 1986-Ağustos, Eylül 1987

Kültür ve Turizm Bakanlığı, halkın faydalanabilmesi için İl Halk Kütüphanelerinde bulunmasına onay vermiştir.

Mızrap Dergisinde "Duyuru" başlığı adı altında Ülkedeki sanat olaylarından, konservatuvar açılışlarından, TV'deki müzik programlarından bahsedilmiştir. Okuyuculara kolaylık olması açısından, Mızrap'ta yer alan yazarların soyadlarına göre bir yılın sonunda alfabetik fihrist yayımlanmış ayrıca dergide, bestecilerin eserlerinin notalarına yer verilmiştir.

Mızrap'ta 175 yazarın yazıları bulunmaktadır. 2104 yazı ve makale, 27 nota, 846 şiir yayımlanmış, 49 konser haberi verilmiştir.

Mızrap dergisinde, yazım tekniği göz önünde bulundurulursa derginin müzikolojik anlamda bilimsel bir dergiden daha çok popüler bir müzik dergisi sınıfına girdiği görülmektedir. Bu da Mızrap Dergisinin daha çok okuyucu kitlesine sahip olduğunu, o dönem sadece müziğe değil bütün sanatlara olan ilginin arttığını göstermektedir.

Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca

"Kültür; genel bir ifadeyle, tarihsel perspektif bakış açısıyla, bir toplumun gelişim süreci içinde kendini gösteren, maddi ve manevi değerlerini kapsayan son derece önemli bir sistemler bütünüdür. Kültürün en önemli aktarıcısı olan insanoğlu, geçmişten aldığı bütün kazanımlarını kendisinden sonraki nesillere iletmekle sorumlu bir taşıyıcı konumdadır. Sanat ise bu bütünlük içerisinde o toplumun gelişmişlik düzeyini estetik bir anlayışıyla ifade etmektedir.

Kültürün oluşumu ve devamlılığı söz konusu olduğunda tüm sanat dalları gibi müziğin önemi hiç kuşkusuz çok önemlidir. Günümüz popüler kültürü içerisinde, geleneklere bağlı müziğin korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında müzik bilim insanlarının ve sanatçıların katkıları kadar, çeşitli formlarda ve makamlarda eserler veren bestekârların da önemi yadsınamaz” (Yücel, 2017: 555). Bu bestekârlardan birisi de hiç şüphesiz Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca’dır.

Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca 1 Mart 1926’da Kilis’te doğdu. Babası Hacı Cemil Efendi, Enver Hanım’dır. Kilis Kemaliye İlkokulu ve Kilis Ortaokulu’nu bitirdikten sonra lise birinci sınıfı Konya Lisesi’nde başlayıp, 2 ve 3. Sınıfları İstanbul Erkek Lisesi’nde birincilikle tamamlayıp 1945’de mezun oldu. İstanbul Üniversitesi’ne giriş imtihanını kazanarak Tıp Fakültesine başladı. 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden mezun olan Yavaşca, 1955 yılında Kadın-Doğum doktoru oldu. Askeri hizmetini Kasımpaşa Askeri Deniz Hastanesi’nde yapan Yavaşca, sırasıyla, Zeyneb Kamil Doğumevi, Taksim İlk Yardım Hastanesi, Şişli Etfal Hastanesi’nde Başasistanlık ve Şef Muavinliği görevlerini yapmış, 1969 yılında açılan Vakıf Gureba Hastanesi Şeflik imtihanına girmiş, imtihanı kazanıp o tarihten 1976 yılına kadar adı geçen Hastanede Kadın-Doğum Kliniği Şefliği yapmıştır. 1976 yılında da, Haseki Hastanesi Kadın-Doğum Kliniği Şefliğine naklen atanmıştır. 1985 yılı 1 Ekim tarihinde aynı hastanenin Başhekimliği olmuştur.

Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca’nın musiki hayatı; doğduğu ve ailece bağlı bulunduğu Kilis’te küçük yaşlarda başlamış 8 yaşındayken Batı Müsikisi keman dersleri almış, İstanbul’a gittikten sonra, Saadeddin Kaynak, Münir Nureddin Selçuk, Dr. Subhi Ezgi, Hüseyin Sadeddin Arel, Zeki Arif Ataerkin, Nuri Halil Poyraz, Refik Fersan, Mes’ud Cemil, Ekrem Karadeniz, Dede Süleyman Erguner, Dr. Selahaddin Tanur, Hakkı Süha Gezgin, S.Ziya Özbekkan, Fehmi Tokay, İ.Hakkı Nebiloğlu, Salih Murat Uzdilek, Artaki Candan gibi üstadlarla birlikte müsikî çalışmış, İstanbul Belediye Konservatuarı, İleri Türk Musikisi Konservatuarı, İstanbul Üniversitesi Korosu gibi kuruluşlarda icra kabiliyetini ve musiki bilgisini geliştirdikten sonra 1950 yılında açılan imtihanı kazanarak İstanbul Radyosunda solist icracı olmuştur. 1967’den bu yana solistliği yanında Koro Yöneticiliği de (Klasik Türk Musikisi Erkekler Korosu ve Beraber Şarkılar) yapmıştır.

Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca, Türk musikisinde Devlete Bağlı ilk Konservatuarın kurucuları arasında yer almış, 1976’dan itibaren Türk Musikisi Devlet Konservatuarının Yönetim Kurulunda ve Öğretim Kadrosunda çalışmıştır.

Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının 19/03/1990 tarihli yazısıyla İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Profesörlüğüne atanmış olup, sözü geçen konservatuar’ın Ses Eğitimi Bölüm Başkanlığı’nı sürdürmüştür.

Yavaşca’ya Gaziantep Üniversitesi, Elazığ Fırat Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İTÜ ve Erzurum Atatürk Üniversitesi’nce Fahri Doktora Ünvanı verilmiş olup 1991 Yılında Devlet Sanatçısı olarak ödüllendirilmiştir. Ayrıca Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca’ya çeşitli dallarda almış olduğu 200’ü aşkın ödülün yanısıra Türk Müsikisine yaptığı önemli katkılar nedeniyle Müzik Dalında 2008 yılı "Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü" ve Sanat dalında 2010 yılı "TBMM Üstün Hizmet Ödülü" de verilmiştir.

Prof.Dr. Alâeddin Yavaşca’nın icracılığı yanında 2’si Kâr-ı Natık, 5’i Takım, 1’i Ayin-i Şerif olmak üzere yapmış olduğu 654 adet bestede; 33 form (Takım, Kar-ı Natık Şarkı, Peşrev, Saz Semai, Medhal, Etüd, Marş, Divan, Çocuk Şarkıları, Mevlevi Ayin-i, İlahi vs.), 74 makam, 46 usûl kullanmış ve bu bestelerde 159 şairin güftesine yer vermiştir. Ayrıca 9 bestekâra ait 21

esere aranağme yapmıştır. Bestelerinin birçoğu radyo repertuarında yer almış, plak ve kasetlere okunmuştur.

Prof.Dr. Alâeddin Yavaşca'nın bir uzun çaları, 25 adet 78'lik taş plağı, 15 adet 45'lik plağı mevcuttur. Seçilmiş eserlerden 200'den fazla CD kaydı bulunmaktadır. Türk Musikisi Vakfı'na 1 adet CD ve kaset, Kilis Kültür Vakfı'na (Kilis'imın Bağları) 2 CD ve VCD, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı'na 4 CD lik albüm, Cinuçen Tanrıkorur'la beraber yaptığı CD'ler, Yapı Kredi Bankasının Kültür Bölümünün çıkarttığı solo ve yönettiği korolara ait CD'leri ve TRT nin yapmış olduğu CD'ler vardır. Ayrıca arşivinde sanat hayatı boyunca seçilmiş eserlerden yaptığı icralardan oluşan 300 civarında CD bulunmaktadır.

Hakkında yazılan (Hasan Oral Şen'in yazdığı biyografik, Kültür Bakanlığı'nın yayınladığı Sinan Sipahi'nin editörlüğünü yaptığı biyografik, Yılmaz Pamukçu'nun hazırladığı 1.cildi çıkan nota, Taner Çağlayan'ın kendisi için yazdığı şiirlerden oluşan şiir ve Yavaşca şiirlerinin bulunduğu; Ayten Yavaşca, Dr. Semra Özgün ve Sinan Sipahi'nin hazırladığı) 6 kitap ve kendisinin yazdığı "Türk Mûsikisinde Kompozisyon ve Beste Biçimleri" adlı kitabı bulunmaktadır. <http://www.alaeddinyavasca.com/>

Alâeddin Yavaşca Mizrap Dergisinin 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. sayılarında "Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları" başlığı adı altında yazılar yazmıştır.

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (1)

"Türk Milletinin, dünya tarihinde çok eskilere dayanan geçmişe sahip birkaç milletten birisi olduğundan bahsetmiş, bir milletin din, dil, edebiyat, sanat, tarih ve milli kültürün milletleri oluşturma açısından önemli olduğunu dile getirmiştir. Milli kültürü destekleyen faktörler arasında coğrafi durum, iklim ve komşuluklar olduğunu belirtmiştir. Türk kültürünün gelişmesinde en önemli adımın İslamiyet'i kabul etmekte olduğunu ve bu şekilde Türk Musikisinde tarihi sürecinin daha da hızlandırıldığını bilgisini vermiştir" (Yavaşca, 1983: 4).

Yavaşca Türk Musikisindeki tarihi gelişmeleri şu şekilde incelemiştir:

1. İslâmiyeti Kabulden Önceki Devirler

"Oğuzlar, Uygurlar, Göktürk medeniyetleri, Şamanizmin değişikliklerinin hakim olduğu ve bunun yanı sıra Mani, Budha, Zerdüş dinlerinin Uygur'larla bazı yer değişmiş Göktürk'lerde inanıldığı zaman bölümü". (Yavaşca, 1983: 4).

İslamiyetten Sonraki Türk Musikisi

"Yavaşca, bu dönemi, Türk Musikisinin en şâşalı devri olarak nitelendirmiş, Klasik Türk Musikisinin bu devrin mahsulü olduğunu belirtmiştir". (Yavaşca, 1983: 34)

2. Romantik Devir

Dönemin Hacı Arif beyle başlayıp, Rahmi bey'e kadar gelen sürenin, Türk Musikisinde Romantik dönem olduğunu ve halâ günümüze etkilerinin sürdüğünü dile getirmiştir. (Yavaşca, 1983: 34)

3. Araştırma Devri

Yavaşca bu devri, Sadettin Kaynak'la başlayıp geniş ufuklar bularak bu günlere kadar gelen devir olarak bildirmiştir.

“Alâeddin Yavaşca Türk Musikisinin İslamiyetten önceki devrinde, Ozanlar, baksılar, kamlar, kopuzlarıyla milli destanla, kahramanlık şiirleri, ağıtlar söylerken, İslamiyetten sonra, Anadolu’da halâ bu musiki geleneklerini devam ettiren aşıklar, ozanlar veya saz şairlerinin örnekleridir. (Yavaşca, 1983: sy.5, s.34) Bunun en güzel örneğinin ise Aşık Veysel olduğunu sözlerine eklemiştir. Yine İslamiyetin kabulünden sonra Farabî, İbn-i Sinâ, Safiyüddin, Mübarekşah, Meragalı Abdülkadir gibi Türk Musikisinin Anadolu’ya geçişini sağlayacak nesilleri yetiştiren bilgin ve musikişinaslar bu akıncıların evlatlarıdır demiştir. (Yavaşca, 1983: sy.4, s.34)

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (2)

Aynı başlık altında yazılarına devam eden Yavaşca, Derginin 6. sayısında da yine Türklerin İslamiyeti kabulünden sonraki döneme parmak basmış, Türk Musikisi’nin belgelenebilen ilk ışıkları, Aristo’dan sonra ikinci öğretmen ünvanı verilen Farabi’den kaynaklandığını belirtmiştir.

Bütün doğu milletlerinin dillerini bilen, latinceye vâkıf olan Farabi’nin yazdığı kitaplarının 70 civarında olduğunun bilgisini veren Yavaşca, Farabi’nin Türk Musikisi Nazariyatını içeren Musiki-ül Kebir isimli kitabının varlığından söz etmiş, bu kitapta fizik, tıp ve astronomi ile ilgili yakınlığında olduğunu dile getirmiştir.

Farabi’nin kitabında bulunan, 12 makamın müzikle tedavide günün saatlerine göre, psikolojik olarak, en tesirli oldukları zaman bölümlerini ise Yavaşca yazısında şu şekilde yayımlamıştır.

1. “Rehavi: Güneş doğmadan evvel gelip kaybolan aydınlık saati
2. Hüseyini: Sabahın beyazlığında
3. Rast: Güneşin iki mızrak boyu yükseldiğinde
4. Bûselik: Kuşluk zamanı
5. Zirgüle: Öğle vakti
6. Uşşak: Öğle üstü
7. Hicaz: İki namaz arası
8. Irak: Akşam üzeri
9. Isfahan: Gün batarken
10. Nevâ: Akşam namazı saatinde
11. Büzürk: Yatsıdan sonra
12. Zirefkend: Uyku zamanı” (Yavaşca, 1983: sy.6, s.4)

Yavaşca, Farabi’nin kanun ve ud gibi sazların mucidinin rivayet edildiğini, fakat Farabi’nin sâzende ve saz yapımcısı (Lutye) olduğunun muhakkak olduğunu sözlerine eklemiştir.

Farabi’nin, hayatının 9. ve 10. yy.’a denk geldiğini belirten Yavaşca, “Musikimizin geniş bir asrı kapsadığını belirterek, musikimize köksüz diyenlerin, başka milletlerin kültürü diyenlerin

kulakları çınlasın” (Yavaşca, 1983: sy.6, s.4) diyerek de bunu söyleyenlere bu şekilde sitemini dile getirmiştir.

Yavaşca, yazının devamında “Farabi’den sonra aynı yolda, aynı güçte yürüyen ikinci âlim, doktor, musikişinas diyerek İbn-i Sinâ’dır” (Yavaşca, 1983: sy.6, s.33) demiştir. Tıp dünyasında daha da ileri gitmiş, birçok ilim dalında eserler vermiş, yazmış olduğu Kitâb-üş Şifa adlı eserinde, musiki nazariyatına, musiki enstrümanlarına, musiki ile tedaviye ait geniş bir yer ayırdığını bildirmiş. “İbn-i Sinâ için, 10. ve 11. yy.’da yaşamış, büyük bir Türk Filozofu, hekimi ve musikişinasıdır ” (Yavaşca, 1983: sy.6, s.33) diye derginin bu sayısındaki yazısını bitirmiştir.

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (3)

Farabi ve İbn-i Sinâ’dan sonra yani 13. yy’a kadar geçen sürenin Türk Musikisi açısından, tarihin karanlığına gömülmüş bir zaman dilimi olduğunu belirten Yavaşca, “bu dönem hakkında bizi mutlu edecek, yaraya merhem olacak sağlam kaynağa dayanan bir bilginin olmadığını” (Yavaşca, 1983: sy.7, s.4) bu sözleriyle belirtmiş olmaktadır.

13. yy. içinde besteci Safiyüddin Urmevi’den bahseden Yavaşca, eserlerinde Arap dilini kullandığını, yine “Türk Musikisi nazariyatı ve Türk Musikisi ses sisteminin günümüze kadar ışık tuttuğunu” dizelerine eklemiştir. (Yavaşca, 1983: sy.7, s.4)

Yavaşca 13. ve 14. yy.’da Mevlâna’nın oğlu Sultan Veled’in Türk Musikisine 3 saz eseri kazandırdığını belirtirken, “edebiyat ve din konusunda bahislere girmemiz mevzumuz dışındadır” (Yavaşca, 1983: sy.7, s.4) demiş daha sonra ise 14. ve 15. yy’da Meragalı Abdülkadir sayesinde Türk Musikisi açısından parlak bir devir açıldığını belirtmiştir. “Rast Makamında Devr-i Hindi usulündeki Kâr-ı Muhteşem, rast makamında sofyan usulündeki Amed Nesim-i Subh-dem güfteli bestesi, rast makamındaki Feri usulündeki nakış bestesi Seyr-i Gül-i Gülşen , kâr, beste, nakış beste gibi formlarda bestelediği eserlerinin ustalığının yüksek mertebesini ortaya koyduğunun belirtisi olduğunu” (Yavaşca, 1983: sy.7, s.33), Musikişinaslığının ve bestekârlığının yanı sıra şairliği, ressamlığı ve hattatlığında olduğunu verdiği bilgilere eklemiştir.

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (4)

Yavaşca bu bölümde “Evvelki yazılarımda da bahsettiğim üzere, Türk Musikisi tarihine ait, ilmi esaslara göre hazırlanmış, iltimada şayan bir eser vardır denemez. Onlar da pek mevzii kalmakta, aradığımız bilgileri bizlere yeterince verememektedir. Sadece bazıları bir seyyahatname havası içersinde yer yer musiki mevzularına temas etmektedir” (Yavaşca, 1983: sy.8, s.4) demiştir. Örnek olarak, 2. Murad Han zamanında 15. yy. ortalarında yazılan Tansuknâme-i İlhander Fünûn-i Ulûm-i Hata-i bilgisini vermiştir. Bu eserle ilgili ek bilgi olarak bu eserin Hatay Türklerinin kendilerine mahsus bir musiki notası kullandıklarını yazısında belirtmiştir.

Yavaşca, bu bölümde daha çok seyyahatname ile ilgili bilgileri vermektedir. Hoca Gıyasüddin Nakkaş, Hatay seyyahatnamesinde yapmış olduğu seyahati tasvir etmektedir. Bu seyyahatnamedeki bilgileri ise Yavaşca şöyle anlatmaktadır: “Kemençe, ney, flüt, kös gibi enstrümanların Hatay Türkleri musikisinde kullanıldığını, halkta musikiye ilginin pek yaygın olduğunu ve büyük korolarla icralarının yapıldığını öğreniyoruz” (Yavaşca, 1983: sy.8, s.4).

Alâeddin Yavaşca, Hatay Türklerinin saz eserlerine Kök, sözlü musiki eserlerine İr veya Döle dediklerini, en çok Uşşak, Neva, Buselik makamlarının kullandıklarını, eski Türkler'de Hakan huzurunda konser vermenin bir töre halinde olduğunu ve bu konserlere Növ-Bet adıyla tâbir edildiğinin bilgisini Mızrap Dergisi okuyucularına aktarmıştır.

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (5)

Alâeddin Yavaşca, bu bölümdeki yazısında Osmanlı Padişahı 2. Bâyezid döneminden bahsetmiştir. “2. Bâyezid’in ADNİ mahlasıyla, şiirler yazan, âlim, fazıl, sanat ve sanat hâmisi büyük bir adam olduğunu” (Yavaşca, 1983: sy.9, s.4) söyleyerek dizelerine devam etmiştir. Bâyezid’in düyek usûlünde bestelenmiş Neva makamında bir peşrevi olduğunu Yavaşca'nın yazısından anlamaktayız. Bâyezid'in oğlu Korkut Han'ında 8 adet saz eseri bestelediğini günümüze kadar bu eserlerin geldiğini ayrıca sazende olduğunu da Mızrap dergisi okuyucularıyla paylaşmıştır.

15. ve 16. yy'lara rastlayan dönemlerde Hindistan Timuroğulları İmparatorluk vârisi Gazi Sultan Zâhirüddin Muhammed Babür Şah Mirza'nın devlet adamı, şair, musikişinas olduğunu ve de Türk Musikisi nazariyatı hakkında bilgisi olduğunu okumaktayız. Aynı dönemlerde yaşayan bir başka musikişinas olarak Hasan Can Çelebi'den bahsedilmiştir. Çelebi'nin Enderûn'da bir çok musikişinas yetiştirmiş olduğunun bilgisi verilmiştir.

Yavaşca'nın bu dönemlerde yaşamış olan, nefesli sazlardan Nefir'i icra eden Nefirî Behram Ağa'dan bahsetmiş, Nefir'in eski mehter takımlarında aranan bir enstrüman olduğunun da bilgisini vermiştir. Ayrıca bu bestekârın, Devr-i Kebir, sakiyl, fahte, usûllerinde kullandığı Bayati, Arazbar, Hüseyini, Nevâ, Gerdaniye, Pençgâh makamındaki peşrevleri ve Buselik saz semaisi günümüze gelebilmiştir.

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (6)

Alâeddin Yavaşca, derginin 10. sayısındaki bu yazısında, 15. ve 16 yy'ları kapsayan zaman diliminde dini musiki alanında güzel eserlerin verildiğinden bahsetmiştir. O dönemlere denk gelen sürede Osmanlı Tahtına sırayla, Kanuni Sultan Süleyman, 2. Sultan Selim, 3. Murad, 3. Mehmed, 1. Ahmed, 1. Mustafa, Genç Osman ve 4. Murad saltanat sürmüşlerdir. Yine bu devirlerde Gazi Giray Han, Şeyh Aziz Mahmud Hüdayi, Hafız Kumral, Ömer Horasani, Habib Zâkiri Hasan gibi kıymetli bestekarlar yetişmiştir. Gazi Giray Han'dan bahseden Yavaşca, Giray'ın şair, âlim, hattat, musikişinas ve çok yönlü üstün bir insan olduğundan bahsetmiş, günümüzdeki bir çok saz eserlerinin üzerinde yazılı olan TATAR lakâbında Gazi Giray Han'a ait olduğunu yazısına eklemiştir. Yavaşca, Gazi Giray Han'ın saz eserlerindeki ustalığından övgüyle söz etmiştir.

Muhammes usulündeki Bayati Araban peşrev ve saz semaisi, Fahte usulündeki Hüzzam peşrevi ve saz semaisi, Devr-i Kebir usulündeki Şeddi Araban peşrevi ve saz semaisi, Zincir Hüseyini peşrevi, Hafif Gülizar peşrevi, Evsat Gerdaniye peşrevi, Devr-i Kebir Nişabur peşrevi, Rast Semaisi, Muhammes Arazbar peşrevi, Sakiyl Muhalif-i Irak peşrevi ve saz semaisi, Darb-ı Fetih Zirefkend peşrevi ve saz semaisi, Sakiyl Zengüle peşrevi Gazi Giray Han'ın eserlerindedir. (Yavaşca, 1983: sy.10 s.4).

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (7)

Alâeddin Yavaşca Mizrap Dergisinin 11. sayısında yayımlanan Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları yazısında, Celveti tarikatının pîri Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyi efendi hazretlerinden bahsetmiştir. Aziz Mahmud Hüdâyi'nin dini sahada bestelemiş olduğu dini eserlerden örnekler verilmiştir. Bu eserlerden Yavaşca'nın aktardıkları şunlardır: “Çargâh tevşih, Evc Evset Ramazan İlahisi, Şehnaz Durak, Acem Evset Rebiülevvel İlahisi, Uşşak Sofyan İlahi” (Yavaşca, 1983: sy.11, s.4). Bu devirdeki diğer dini musikin zirvesine ulaşan büyük bestekâr Habib Zâkirî Hasan Efendi'den bahsedilmiştir. Hasan Efendi, Dini Musikinin Cami musikisi kısmını ihyâ ettiği ve Segâh Salât-ı Ümmiye'nin kendisine ait olduğunun bilgisi verilmiştir. Bayati Bayram ve Cuma Salâtı, Hüseyini Cenaze Salâtı, Irak Temcid, Irak Naat, Nühüft Mersiye-i İmam Hüseyin, Hasan Efendi'nin diğer eserlerindedir.

Aynı zaman diliminde yaşayan Aziz Mahmud Hüdâi Tekkesinin Zâkirbaşısı Hafız Kumral Mehmed Efendi'nin Lâdini Hüseyini Ağır Semai eseri ‘Cemâlin mihr-i âlem tâb’a benzer’ günümüzde halâ dinlenilmektedir. Bu dönemde değinilen bir başka bestekâr ise Ömer Horasani'dir. Sırasıyla Sakiyl, Devr-i Kebir, Düyek üsullerinde bestelediği Üç Bâyeti peşrevleri ile bir Bayati saz semâisi bestelemiştir. (Yavaşca, 1983: sy.11 s.4).

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (8)

Yavaşca bu bölümde, 17. yy.’ da Türk musikisinin İstanbul’daki bestekârlarının yoğun olduğu dönemi anlatmaktadır. Bu devirde Benli Hasan Ağa, Âma Kadri Efendi, Hatipzâde Osman Efendi, Hafız Post, Kûçek Mustafa Dede Efendi, Taşçızâde Recep Çelebi, Çömlekçizâde Recep Çelebi ve Ali Ufki Bey gibi bestekârların isimlerinden bahsedilmiştir. Aynı dönemde yaşamış Nâne Ahmed Çelebi'nin Nihavend makamında Bağ-ı hüsnün gongasından andelib-i nâtüvân, Muhayyer makamında Ağır Çenber Vakt-ı subh oldu pürolsun kûşe-i meyhaneler isimli besteleri günümüze gelmiştir.

Yavaşca, 1607-1662 yılları arasında yaşamış olan Tanburi Benli Hasan Ağa'dan bahsetmiş, Tanburiliğinin yanısıra güzel bir sese sahip olduğunu ve güzel saz eserlerini bestelediğinden sıklıkla söz etmiştir. Eserlerden örnekler ise: Ağır Sakiyl usulündeki Rast peşrev, Devr-i kebir usulündeki Rast peşrev, ve yine Devr-i kebir usulündeki Pençgâh peşrev.

Bu devrin diğer bestekârından biri olan Şeştâri Murad Ağa'dır. Dergide, Azeri Türk'ü olan Murad Ağa'nın eserlerinden şöyle bahsedilmiştir: “Hüseyini Muhammes Beste ‘Leşker Keşîd-i Işk-ı dilem, terk-i can girift, Buselik Muhammes Kârçe ‘Sünbülî, sünbülî, sünbülî siyah’, Hüseyini Nakış Ağır Semâi ‘Çeşm-i bedkeş be-çeşm-i mested neresed’, Nikriz Yürük Semai ‘Berâ-yı tane-i ma in hemeder cüşend’ ve de son olarak Evc Nakış Yürük Semâi ‘Künc-i ve kitâb-I vü harîf-I dü seyek-reng’” (Yavaşca, 1983: sy.12, s.4).

Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları (9)

Derginin 13. sayısında Alâeddin Yavaşca'nın Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları yazısında, “17. yy’da yaşamış Âma Kadri Efendi'nin sesinin güzel olduğu”ndan, (Yavaşca, 1983: sy.13, s.4) bestekârlığından ve eserlerinden bahsetmiştir.

Eserlerinde lirizmin hakim oluşu ve âmalığından doğan duyu özelliklerinden bahseden Yavaşıca, Âma Kadri Efendi'nin eserlerini şöyle sıralamıştır: “Zencir usûlünde Rast beste ‘ Nakşıdır, ol hat-tı lâl’in kim beyim dü mısradır. Hafif usûlünde Rast beste ‘Jaleveş bir gonca-i rânaya düşmüştür gönül’, Neva Semai ‘Sevdi bu gönül seni yaman eylemedi’, Acem Nakış Yürük Semai ‘Ruhlerin seyredelim berk-i gül-I ter yerine’, Nikris Nakış Yürük Semai ‘Ben a âşık-ı mahzûn-ü perişanı unutma” (Yavaşıca, 1983: sy.13, s.4).

Yine aynı yüzyılda yaşamış bir diğer bestekâr Rast Kâr-ı Natık'ın bestecisi Hatıybzâde Osman Efendi'dir. Rast Kâr-ı Natık'ın dışında, Muhammes Buselik beste, Ağır Hafif beste, Isfahan beste, Evc Ağır Semai, Neva Nakış Yürük Semai bestekârın diğer eserlerindedir.

Yavaşıca'nın kaleme aldığı, 17. yy'ın bir başka önemli bestekârlarından Küçük İmam lâkabıyla anılan Mehmet Efendi'dir. Zamanın en iyi naathânı diye adlandırdığı Yavaşıca, “yüzlerce eserinden günümüze sadece 4 eserinin kaldığını” (Yavaşıca, 1983: sy.13, s.4) üzüntüyle bahsetmiştir. Mehmet Efendi'nin günümüze gelmiş eserleri şöyledir: Devri verem usûlünde Ratkâr, Muhammes usûlünde Bayâti beste, Evfer usûlünde Bayâti beste eve Ağır Darb-ı Fetih usûlünde Hümâyûn beste.

Bu devre renk katmış diğer bir bestekâr Hafız Kömür Efendi'dir. Dini ve din dışı eserler bestelemiş olan Hafız Kömür Efendi'nin eserleri şunlardır: Muhammes usûlünde Nihaven-i Kebir beste ‘Bağda mey içilip nâ'leler eyler, neyer’, Nihaven-i Kebir nakış ağır semai ‘Dil-î aşüfemiz şimdi yine bir nevcivan ister’, Hüseyini Nakış Ağır Semai ‘Açıldı gonca-î baharım pür oldu’.

Yavaşıca'nın 17. yy'ın zamanımıza erişen tek eserine rağmen asla unutulmayacak bir bestekârı dediği isim ise Kadıköylü Gevrekzâde Mustafa Ağa'dır. Vasıflı bir sese sahip olduğundan bahsedilen Gevrekzâde'nin tek eseri Ağır Çenber usûlündeki Hümâyûn bestesi ‘Hasret-i rûyinle gıryan olduğum demdir bugün’ (Yavaşıca, 1983: sy.13, s.4).

SONUÇ

Bu makalede Alaeddin Yavaşıca'nın Mızrap dergisinde ‘Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları’ başlığı altındaki yazıları ele alınmış ve musikî formları incelenmiş olup gerek 13. ve 17. yy. lar arasında yaşayan bestekârların musikîye olan katkıları gerekse o dönemlerdeki beste formları değerlendirilmiştir. Ayrıca Yavaşıca'nın, yazılarında beste formu ve kâr formundan sıklıkla bahsedilmiştir. Yapılan incelemede Türk Musikisindeki tarihi gelişmelerin İslâmiyet öncesi ve İslâmiyet sonrasında oluşan değişim süreci görülmektedir. Osmanlı dönemindeki Padişahların musikî ile olan ilişkileri ve günümüze bıraktıkları sayısız eserlerinin olduğu da ele alınmıştır. Farabi'nin kitabından alıntılar yapan Yavaşıca, on iki makâmın müzikle tedavi yöntemiyle psikolojik açıdan insanlara olan tesirinden de bahsetmiştir.

KAYNAKLAR

- Düzyol Yılmaz, S. (2010). Mızrap Dergisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mızrap Dergisi, Hulki Öğreten, 1982-1986, İstanbul.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 4.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 5.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 6.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 7.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 8.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 9.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 10.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 11.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 12.
- Yavaşca, A. (1983). “Asırlar Boyu Türk Musikisi Bestekârları ve Beste Formları”, Mızrap, sy. 13.
- Yücel, H. (2017). Merzifon’lu Bir Bestekâr, Musiki Hocası Mahmut Oğul’un Yaşamı, Eserleri Ve Türk Müziğine Katkıları, Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science Yıl: 4, Sayı: 11, Haziran 2017, s. 553-565.
- Yücel, H. (2018). Amasya Türkülerinin Söz Ve Müzik Unsurları Bakımından İncelenmesi Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal Of Social Science Yıl: 5, Sayı: 22, Nisan 2018, S. 372-386

<http://www.alaeddinyavasca.com/>